

faciem: Nam et praetercuntes blasphemabant in eum moventes capita sua, et dicentes: Vah! qui destruis templum Dei, et in triduo reedificas illud. Salva tenetissimum: si Filius Dei es, descende de cruce. Nec mirum, si praetercuntes blasphemabant, quia non subsistunt, ut agnoscat invisibilem veritatem. Praetercuntes quidem erant Iudaei, nec in Scripturis substituerunt, ut in eis Christum reperire possent. Remiserat eos Dominus ad Scripturas, ut in ipsis subsistendo, non praetercundo, scrutarentur, quoniam ipsae testimonium perhibebant de ipso. Sed movebant capita sua, velut phrenetici, quibus obnubilatum est iudicium rationis. Arguendo improperebant: Vah! qui destruis templum Dei, et in triduo reedificas illud. Si hoc poteras, quare temetipsum salvare non potes? Filii hominum, te posuerunt in cruce, et si tu Filius Dei es, ostende te super homines, descende de cruce.

1602 Non curabat impropria Christus; nec movebatur animus eius, ut occultam potentiam vellet demonstrare derisus, nec hominum violentia crucifixus erat. Propterea nec suggestionem deridentium hominum defigebat, nec de cruce etiam descendebat, impatientia victus. Similiter et Principes Sacerdotum illudentes cum scribis, et senioribus dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei: ut verificaretur quod Prophetia (PSAL. XXI.) in persona Domini, ait: Omnes videntes me deriserunt me: locuti sunt labiis et moverunt caput. Et iterum: Audiui viluperationem multorum commorantium in circuitu.

1603 O impia villitas et crudelis iniquitas! illudere homini in proximo morituro. Petunt de cruce descensum in argumentum potentiae et virtutis, atque falso spondent credulitatem, si de cruce descenderet, qui tamen ei credere noluerunt, quum mortuus et sepultus a mortuis resurrexit; quod altioris virtutis fuit.

1604 Vide quanta crudelitate saeviunt contra Christum, quando non suffecerat eis tanta exercuisse ludibria contra eum per totam noctem usque ad istam horam; sed, tamquam effrontes, reiecto omni humano pudore, mansuetissimo Agno insultare et in cruce morientem non cessant. Quid pensandum est quod fecerunt ei ministri Principum et Sacerdotum, quando hi seniores, in quibus debuit maturitas apparere, ex interno odio et furore in tot crudeles insanias exterius proruperunt, quod in tanta festivitate dierum sanctorum, non erubescerent populum, contra omnem consuetudinem ad locum opprobrii supplicii exiverunt morientem iusto tam crudeliter insultantes? Quid enim credendum est, quod ei fecerunt de nocte, quando illum in

suis domibus habuerunt, postquam nunc in publico coram populo tot illusionibus, improperiis et contumeliis iam penitus morienti iniuriuntur?

DOMINICA II. IN QUADRAGESIMA

LECTIO SANCTI EVANGELII (ut heri).

Homilia S. Leonis Papae.

Habetur integra in Sabbato praecedenti.

Homilia S. Hieronymi Presbyteri.

COMMENT. IN EVANG. MATTHAEI, CAP. 17.

Rest dies sex, assumens Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioannem fratrem eius. Quare Petrus, et Iacobus, et Ioannes in quibusdam Evangeliorum locis separentur a ceteris: aut quid privilegii habeant extra alios apostolos, crebro diximus. Nunc quaeritur quomodo post dies sex assumpsit eos, et duxerit in montem excelsum seorsum: cum Lucas evangelista octonarium numerum ponat (LUC. IX, 28). Sed facilis responsio est, quia hic medii ponuntur dies, ibi primus additur et extremus. Non enim dicitur: Post dies octo assumpsit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioannem: sed die octavo. Ducit illos in montem excelsum seorsum. Ducere ad montana discipulos, pars regni est. Ducuntur seorsum, quia multi vocati, pauci vero electi (MATTH. XX, 16; XXII, 14).

Et transfiguratus est ante eos. Qualis futurus est tempore iudicandi, talis apparuit apostolis. Quod autem dicit: Transfiguratus est ante eos, nemo putet pristinam cum formam et faciem perdidisse, vel amisisse corporis veritatem, et assumpsisse corpus vel spirituale, vel aereum; sed quomodo transformatus sit, evangelista demonstrat, dicens: Et resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Ubi splendor faciei ostenditur, et candor describitur vestium, non substantia tollitur,

sed gloria commutatur. Resplenduit facies eius sicut sol. Certe transformatus est Dominus in eam gloriam qua venturus est postea in regno suo. Transformatio splendorem addidit, faciem non subtraxit. Esto corpus spirituale fuerit, num et vestimenta mutata sunt, quae in tantum fuere candida, ut alius evangelista dixerit: Qualia fullo super terram non potest facere (MARC. IX, 2). Quod autem fullo super terram potest facere, corporale est, et tactui subiaceret, et non spirituale et acreum, quod illudat oculis, et tantum in phantasmate conspiciatur.

1607 Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes. Scribis et Pharisaeis tentantibus se, et de coelo signa poscentibus, dare noluit, sed pravam postulationem confutavit responsione prudenti. Hic vero, ut apostolorum augeat fidem, dat signum de coelo. Elia inde descendente quo conscenderat; et Moysae ab inferis resurgente: quod et Achaz per Isaiam praecipitur, ut petat sibi signum de excelso, aut de inferno (Is. VII, 11). Nam quod dictum est: Apparuerunt illis Moyses et Elias, cum eo loquentes; et in alio refertur Evangelio, nuntiasset ei quae Ierosolymis passurus esset (LUC. IX, 31). Lex ostenditur et prophetiae, qui et passionem Domini, et resurrectionem crebris vocibus nuntiarunt.

1608 Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse. Qui ad montana conscenderat, non vult ad terrena descendere; sed semper in sublimibus perseverare. Si vis, faciamus hic tria tabernacula: Tibi unum, Moysi unum, et Eliae unum. Erras, Petre, sicut et alius evangelista testatur. Nescis quid dicas (LUC. IX, 33). Noli tria tabernacula quaerere, cum unum sit tabernaculum Evangelii, in quo lex et prophetae recapitulanda sunt. Si autem quaeris tria tabernacula, nequaquam servos

cum Domino conferas, sed fac tria tabernacula: imo unum Patri, et Filio, et Spiritui sancto; ut quorum est una divinitas, unum sit et in pectore tuo tabernaculum.

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Quia imprudenter interrogaverat, propterea responsionem Domini non meretur, sed Pater respondet pro Filio, ut verbum Domini completeretur: Ego testimonium non dico pro me, sed Pater qui me misit, ipse pro me dicit testimonium (IOANN. V, 37; VIII, 18). Nubes autem videtur lucida, et obumbrat eos: ut qui carnale e frondibus, aut tentoriis quaeiebant tabernaculum, nubis lucidae operirentur umbraculo. Vox quoque de coelo Patris loquentis auditur, quae et testimonium perhibeat Filio; et Petrum errore sublato, doceat veritatem; imo per Petrum ceteros apostolos. Hic est, ait, Filius meus dilectus: huic figendum est tabernaculum, huic obtemperandum. Ille est filius, illi servi sunt: Moyses et Elias debent et ipsi vobiscum in penetralibus cordis sui Domino tabernaculum praeparare.

Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde. Triplicem ob causam pavore terrentur, vel quia se errasse cognoverant, vel quia nubes lucida operuerat eos, aut quia Dei Patris vocem loquentis audierant: quia humana fragilitas conspectum maioris gloriae ferre non sustinet, ac toto animo et corpore contremiscens, ad terram cadit. Quanto quis ampliora quaesierit, tanto magis ad inferiora collabitur, si ignoraverit mensuram suam.

Et accessit Iesus, et tetigit eos. Quia illi iacebant, et surgere non poterant, ipse clementer accedit, et tangit eos,

ut tactu timorem fuget; et debilitata membra solidentur. *Dixitque eis: Surgite, et nolite timere.* Quos manu sanaverat, sanat imperio. Nolite timere. Primum timor expellitur ut postea doctrina tribuatur.

1612 *Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Iesum.* Rationabiliter postquam surrexerunt, non viderunt nisi solum Iesum: ne si Moyses et Elias perseverassent cum Domino, Patris vox videretur incerta, cui potissimum daret testimonium. Vident ergo Iesum stantem, ablata nube, et Moysen et Eliam evanuisse: quia postquam legis et prophetarum umbra discesserit, quae velamento suo apostolos texerat, utrumque lumen in Evangelio reperitur.

1613 *Et descendentibus illis de monte praecipit Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat.* Futuri regni praemeditatio, et gloria triumphantis demonstrata fuerat in monte. Non ergo vult hoc in populos praedicari, ne et incredibile esset pro rei magnitudine, et post tantam gloriam apud rudes animos sequens crux scandalum faceret.

Varia de Passione Christi.

(EX S. BERNARDINO SENESI, VOL. I, SERMO 511.)

1614 *S*ECUNDUS Christi inflammans amor in cruce fuit mirae donationis. Tempore nempe abundantiae gratiarum, id est, quo suus Sanguis effundebatur in cruce, voluit Iesus Christus suam ostendere largitatem, et largissimam charitatem in muneribus suis: unde ad conversum latronem Iesus alta promissione, Luc. xxiii cap., respondit, dicens: *Amen dico tibi, quia hodie mecum eris in paradiso.*

1615 Circa hunc autem latronem tria ad praesens consideremus. Primo praemium, secundo meritum, tertio privilegium.

1616 Primo enim consideremus praemium eius, quod ei a Christo in praedicto verbo largiuitur charitate promissum est. Libet utique huius promissionis tam admirandae de quolibet verbo perquirere sen-

sum, et tam amplae gratiae, et amoris investigare dulciores.

Septem dulciores, seu dulciores huius latroni Christus ampla misericordia dispensavit. Prima dicitur iuramenti veritas, secunda annuntiata pietas, tertia electiva charitas, quarta temporis brevitates, quinta divina societas, sexta aeterna stabilitas, septima gloriosa incunctitas.

Prima est iuramenti veritas, quia dicit: *Amen:* quod est iuramentum, sicut Propheta (Ps. cix) ait: *Iuravit Dominus, et non poenitebit eum.* Secunda est annuntiata pietas, quia subdit *dico.* Os autem Domini locutum est, quod non mentitur. Tertia est electiva charitas, quia addit *tibi*, scilicet, qui olim fuisti in tot sceleribus implicatus, nunc vero ex gratia ad me conversus. Quarta est temporis brevitates, quia subiunxit *hodie*, scilicet, sine diuturna mora, ut magis florida gratia elucescat. Quinta divina societas, quum dicit *meum.* Sed qui ad haeret Deo, unus spiritus est cum eo. Sexta aeterna stabilitas: adiunxit enim *eris*, scilicet, firmiter in aeternum. Septima est gloriosa, seu consummata incunctitas, quam exprimit, quum dicit *in paradiso*, id est, in Dei beata fructione.

Quod in eodem die, sicut in sequenti tertia parte, it cap., et cap. ult. patet, impletum est. Secundum enim Alex. de Ales super Lucam, notandum est, quod eodem tempore, atque hora, qua Adam iuste de paradiso eiecit, latroni misericorditer aperitur: praevent enim Christus hora nona moriendo latronem, secutus est latro, quasi vespere crucifragio celebrato.

Secundo consideremus huius latronis meritum, scilicet, unde tantum ei promissum est praemium: nam si diligenter considerentur veritates tam theologicae, quam morales, quae sunt menti huius latronis infusae, facilius ducitur anima ad stuporem, in eo clarissime recognoscens amplissimam misericordiam Dei ad peccatores.

Primo enim considera eius admirabilem fidem; quum Christo enim nunquam fuit conversatus, nec forte ante noverat eum; non fuerat secutus doctrinam eius, nec etiam vitam; sed in impietatis operibus se exercens, iuste patiebatur exitum mortis. Huius mira nimirum fides, qui Christianus ab omnibus derelictus, ab omnibus publice condemnatus, afflictus, infirmus, opprobriis hominum, et contumeliis saturatus, et iam morti vicinum, et ipse vicinus morti a nemine doctus, a nullo praemonitus Dei Filium, et verum hominem credit; et ubi qui eius doctrinam audierant, miracula viderant, et paulo ante in cibum de manibus eius sanctissimi Corpus illius sumpserant, fugiendo negabant, iste solus cum tacente Virgine ipsum Dei Filium indubitata fide in animo suo credebatur.

1622 Secundo quoque considera eius firmissimam spem, scilicet, ab illo sperare salutem quem in corpore proprio videbat omni salute privatum.

1623 Tercio considera eius ferventissimam, immo ardentissimam eius charitatem ad eum, quem videt in ipsa die pretio suae mortis paradisi sibi conferre tot sceleribus irretito: unde totum quod habuit ipsi Iesu in amoris perfecti sacrificium immolavit: manibus eius, et pedibus crucifixus non valuit sibi servire, nisi tantum cum duobus membris; primo corde, secundo lingua. Primo enim sibi cor in thymia perfecti odoris ardentis charitate sacravit: secundo vero linguam sibi obtulit, verificando quod Dominus (MATTH. XII cap.), ait: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona.* Proinde quatuor amores ardentissimos lingua sua de corde expressit. Primus fuit amor confessionis, secundus compassionis, tertius correctionis, quartus vero perfectionis: in quibus quidem amoribus aperte monstravit quod in quatuor dimensionibus crucis Christo per amorem crucifixus erat in cruce.

1624 Primus autem fuit amor confessionis, qui fuit suae crucis profundum, dum sua propria, ac totius humani generis scelera confessus est, asserens non poenitibus angustis digne plecti, quum ait: *Et nos quidem iuste*, scilicet, patimur; *nam digna factis recipimus.* In magnis quidem cognitionibus ferebatur qui se iuste digneque pati profitebatur. Magna enim est pars veniae apud Deum hoc cognoscere, similiter et fateri.

1625 Secundus fuit amor compassionis, qui exstitit latitudinis crucis suae; dum angustias Iesu Christi gratuitas asserens ex sola charitate. Christi procedere, allegat eius innocentiam, dicens: *Hic vero quid mali gessit?* Illuminata quidem intelligentia recognovit innocentiam Christi quem iudex publice ad mortem condemnaverat. Difficile quidem est dicere, aut credere aliquem sine culpa quem iudex ordinarius ad aliquam poenam damnat ut reum, seu cum assertionibus testium, aut acclamationibus populi. Nam si non testibus, attamen clamoribus totius populi damnatus est Christus: et quem totus populus postulaverat validissimis vocibus crucifigi, latro iste dicit: *Hic vero quid mali gessit?* Unde hic latro agnovit quod nihil mali fecit cum quo non fuerat conversatus. Qua via haec sibi irrepsit notitia quod Christus nihil mali fecerat? non utique aliunde accepit, quam ab eo quem assererat moriens innocentem.

1626 Tertius quoque fuit amor correctionis, qui exstitit longitudinis crucis suae, dum blasphemantem latronem impiam charitativa reprehensione compescuit, dicens: *Neque tu times Deum qui in eadem damnatione es?* Vide fervorem huius latronis: in ligno corpore pendens, corporali poenarum

oblatus, coram iudice intermedio pendente sedalem arguere, et etiam instruere non veretur, dicens: *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es?* Neque tu times Deum, quem unitum carni Deum esse non credis? Non times Deum, qui oppugnas hominem innocentem, cui blasphemias irrogas? Non times Deum morti vicinus, cui omnis spes est adempta vivendi, qui verbis malis mala perficis, quum ligno affixus opere iam complere non possis? Non times Deum, qui in eadem damnatione tecum, qui timeo Deum, es? Aut in eadem damnatione poenarum corporalium cum Deo es, qui, corpore assumpto, inter nos pendens, propria patitur voluntate. Nos quidem iuste patimur. Ad considerationem malae vitae acie remittebat iste socium, ut revocaret ad memoriam mala quae fecerat, ut dignum malefactoris assereret poenam, quam ligno affixi ferebant. In memoria nempe peccatorum scelerum omnem poenam asserit indecentem, et iniuste ferri dicit omne tormentum; ac inrefragabiliter vera iustitia dicit ut poena culpam inveniat.

1627 Noverat latro iste ordinem divinae iustitiae, quae malum aliquid inultum esse non patitur, ad quam iam afficiebatur amore, quamvis corpore torqueretur. Et licet abhorreret sensus exterior, interior vero iustitiam, quam confitebatur, amabat, et quasi oblitus poenarum, ex iustitiae zelo verbis punientem iustitiam attollebat. Proprium vero est ratione utentium per amplius, et hominum electorum diligere atque laudare iustitiam, etiam si ex illius decreto asperire torqueantur. Nam ipse naturalis iustitiae ordo interior lucens mentibus hominum dicitur erimina sine poena non esse, quae invisibilis semper est praesto, quamvis interdum visibiliter differatur.

1628 Quartus autem fuit amor perfectionis, qui exstitit altitudinis crucis suae: nam toto mentis affectu, ac benigno linguae affatu cum inexplicabili cordis humilatione, et contritione, nec non cum tanta mentis devotione, et, quantum permisit acerbitas ipsa supplicii, cum conversione benigna faciei, et humili ad Dominum Iesum stupendae perfectionis, et brevitas orationem effudit, dicens: *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum:* in quo omnis consummata perfectio mirabiliter continetur, si devota mens noverit explicare.

1629 Sed, ut aliquantulum patens fiat, primo considera in quanta fide iste latro fundatur qui in moriente credit vitam aeternam. Secundo vide quanta spe firma ad aeterna erigitur qui ab illo qui ab omni mundo cecidit sperat regnum coeleste. Tercio pondera in quanta excessiva charitate loquatur qui sola dilecti Iesu memoria contentus est.

Iterum, quoad virtutes cardinales, primo consi-

dera quali fulcitur prudentia qui nulla postulat caduca: secundo quali fortitudine roboratur qui sic subito super omnia sua scelera superferitur: tertio quali temperantia contentus est qui sola Saluatoris voluntate praemii mensuram reliquit: quarto quali fulcitur iustitia qui sic omnibus debita sua dispensat secundum exigentiam rationis, ut sibi ipsi propriae confusionis contumeliam in confessione redderet, proximo transgredienti charitativam correctionem impenderet, et ideo Saluatori plenam suae mortis compassionem, et totalem suae voluntatis immolationem per transformantem charitatem offerret. Propterea nec mirum si sic hunc latronem conversum, et in tanta perfectione levatum Saluator tanta suavitate replevit, et sic copiose ditavit, quando respondit ei, dicens: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

1631 Tertio quoque consideremus huius latronis privilegium. Singularissima enim privilegia gratiae in latrone isto fluxerunt, quae ad quinque reduci possunt. Primum enim privilegium fuit assimilationis, secundum associationis, tertium defensionis, quartum petitionis, quintumfigurationis.

1632 Primum, inquam, privilegium fuit assimilationis: solus etenim latro iste inter Christi membra corporaliter passus est supplicium crucis simul cum ipso; in quo decoratur effigata similitudine Saluatoris, quia crucifixus crucifixum associat. Nec hoc privilegium convenit alteri cuiquam. Nec tamen obstat quod pro suis, scelerebus crucifixus fuit, quia post plenam conversionem fuit legitimum membrum Christi, et ex tunc poena sua configurata fuit similitudini mortis eius.

1633 Secundum enim fuit privilegium associationis, quia solus ipse Matrem Christi associavit lamentatione dolorosa, morientis Filii Dei factus eius socius in fide, atque dolore; nulla enim alia creatura praesentis vitae Matrem associavit in praedictis. Licet enim Ioannes, et Magdalena amare deferrent morientem Iesum, non tamen defecerunt eum ut Deum pro redemptione humani generis morientem; unde et eorum lamenta multum fuerunt infirmitate insuper. Solius autem huius latronis cum maternis fuerunt accepta lamenta, quia vero Deum credidit, depressa infusa fide, quem cum incredibili dolore hominem ante oculos suos morientem vidit.

1634 Tertium autem fuit privilegium defensionis; nam, Christo condemnato a Iudeis impiis, tamquam reo, latro iste eius innocentiam praedicavit publice, et ipsum Salvatorem suum morientem, tamquam aeternum Deum, armis, quibus poterat, tamquam suos collateralis miles strenue defendit: unde potest probabiliter credi quod non solum scelestum increpavit latronem, et sibi Christi innocentiam allegavit, et proprium scelus iniecit; sed etiam

protervos Iudaeos, ac malignos Principes, post tam duras contumelias Saluatori illatas non saturatos, de suppliciis eius qui sic impie exierant insultare morienti Iesu aspera increpatione confudit. Nec est inconveniens ad credendum quod, quum ipse supervixerit morienti Iesu, et viderit maternos gestus erga Filium dolorum amaritudinis exprimentes, aliqua compassibilia verba filialis dulcedinis plena illi, quam suam veram matrem iam veraciter cognoscebat, expresserit. Qui enim iam se redemptum novit a Christo non dubitavit se filium Virginis matris eius.

Quartum vero fuit privilegium petitionis; nam iste latro solus postulavit salutem, quando Saluator mundi eam pro omnibus faciebat, unde et abundanter eam recipere debuit, sicut et fecit.

Quintum quoque fuit privilegiumfigurationis; nam ipse figuram tenuit, et quasi vicem omnium electorum: et quum ipse repletus fuerit Spiritu sancto, tamquam electus ad ista privilegia acquiritur, et multa alia, quae non sufficio explicare; utique credendum est quod Spiritus sanctus inhabitans eum, agitavit eum ad omnia facienda, quae decebat ipsum facere tanta immutatione a Christo sub illo innovatum. Arbitror autem quod electrix gratia Dei, quae tantum refulsit in eo, ut esset figura omnium redemptionis, istum latronem tam plene compatiendo Iesu, quam in praedicando sanctitatem illius, quam in associando lamentantem matrem, quam in arguendo Iudaeorum proterviam, et impiam caecitatem, quam in provocando omnes assistentes ad tanti piaculi animadversionem, et sensum fecit strenuissime operari.

Nec obstat, si dicas quod Evangelistae de talibus nihil dicunt; nam, si bene ponderantur quae nobis relinquunt in scriptis, poterit mens diligens, et devota enucleare non dicta. Scribit enim ipsum a Deo electum eum exorasse Christum, et ab eo postulassem regnum, atque a Christo liberalissime admirandum recepisse promissum. Ex quibus luculenter apparet ipsum a Christo redemptum, ac per Spiritum sanctum iustificatum. Solet enim Spiritus sanctus, quando ad aliquem statum eligit aliquam creaturam, cuncta sibi tribuere, quae decet illum statum habere. Pensa igitur modo si Christum generalem redemptorem latronem taliter postulanti decebat mediocriter dare; et non magis, sicut habebat apertum corporale latius, ad faciem eius reserare sui cordis arcanum thesaurum ad illustrandum mentem illius electi militis, et fidelis sodalis? Decuit nempe quod, sicut tunc sine mensura seipsum toti exponerebat orbi, sic inaequabiliter se infunderet illi menti. Tunc enim, quando mustum amoris amoris Iesu in torculari crucis exprimebatur cum pressione doloris, quo totus

orbis erat inebriandus, non debuit quasi in parvo cyatho, propinare latroni; sed tota operatio mentis suae in torculari Iesu quasi sine mensura demergi: unde non puto istum latronem, nisi inter sublimes Dei Principes collocandum.

1638 Advertendum est etiam quod, quodcumque de aliquo electo Scriptura sacra facit mentionem aliquam, ponendum illum in aliquo sublimi statu; licet nihil aliud dicat, relinquit sensatis mentibus cetera alia circa illum excogitanda, quae statum illius copiose decorant. Unde diligenter excogita quae illum latronem decuit operari; et tunc percipere poteris illum circa praefata fecisse mira; et quod non potuit in corpore adimplevit in mente.

Propterea nec mediocriter est pensandum quod Christus ei paradisum spondendo singulariter ait: *Mecum eris*; per hoc manifeste declarans quod tunc Rex crucifixus habebat in cruce istum sicut collateraliter militem secum strenue compugnantem: unde in illo *meum*, associatio et similitudo Christi regnantis correspondens associationi, et similitudini Christi morientis antonomastice denotatur. Sed admiratur forte plerumque quid hi duo latrones tam dispari fide, et non dispari vita a divino iudicio existerent iudicati. Secretum quippe iudicium Dei est, quod unus a Christi voce fuit approbatus, alter vero, Christo tacente, fuerit reprobatus. Christus namque aequaliter respiciebat hos ambos componales suos: medius inter eos pendebat affixus patibulo crucis, nec praecipuebat personam alterius. Quid est igitur quod Christo unus irrogavit blasphemiam, alter vero pro illo suscepit moriendo tutelam? unus cognovit iustitiam, et ipsam laudavit; alter vero impune vivere postulavit? Erat ne forte ad istos in Christo aliqua inaequalitas? hoc credere dico nefas. Quid ergo? dicam audacter quod sentio; quod nec converso sufficit meritum suum, aversum vero iuste deiecit demeritum suum. Nullus, nisi ex gratia converti potest; nullusque damnatur, nisi ex demeritis suis, hoc divina iustitia exigente. Quod ergo demeritum illius, qui non credidit? Quod vero meritum, atque unde illi, qui credidit? Meritum conversione legimus, quid in oculis habuit ignoramus. Demeritum utriusque conspiciamus, quia latrones erant utrique malae vitae.

1639 An verificetur sententia illa Apostoli ad Rom. cap. ix: *Quem Deus vult indurare, et cui vult miseretur?* Sed in difficilliorum incidunt quaestionem; quum Deus acceptor personarum non sit, et quum ambobus essent peccatores Christum aequo corpore visu aspicientes, iuxta eum pendentes, quorum in conversatione Christi alter non praevaluerat, quia neuter vivens illam habuerat: unde unus eorum meruit converti, alter vero eorum meruit indurari? Quo merito unus misericordiam accepit, al-

ter vero in iusta damnatione remansit? Sed aliter quidem haec, quum sit quaestio nodosa, non solvitur, nisi Dei misericordiam, et iustitiam inspicimus, et liberarum hominum voluntates consideremus. Nam Deus ex sua misericordia donat peccata conversis, et ex iustitia aeterna supplicia ministrat avariis. Non ergo ista conversio, aut aversio celebrata est ex praesentia Christi corporali, quam habebant aequaliter; non ex visu quo ipsum intuebatur uterque; non ex verbis eius peramplius directis in alterum; sed ex libera voluntate, qua iste credere voluit, ille vero incredulus permansit. Quoniam sicut illum Dei misericordia expectabat, sic non credentem merito reliquit divina iustitia reprobatum.

Ad ampliorem quoque huius mysterii sensum etiam dici potest quod totum humanum genus latrocinio paterna fornicationis infectum infernalibus suppliciis debuit, iustitia suadente, affligi. In huius generis medio Saluator affixus electos mera gratia, quasi dexterum latronem, iustificando convertit. Reprobos autem, quasi latronem sinistram, exigente iustitia, dereliquit, ut latro dexter inveniat in misericordia crucifixi Domini unde gratias agat; sinister vero in sua obstinata malitia reperiat quid ei divina iustitia impendat. Propterea mysterio sacro conveniens est quod uterque latro fuit utrumque blasphemus convicians Saluatori; quia Saluator mundi, sicut nullum reperit liberum, sic pro liberandis omnibus venit, licet liberationis fructus ad solos transferatur electos. Quod tamen non fuit ex defectu liberantis pretii, seu redemptionis Christi, sed ex caeca malitia obstinata animi reproborum, quorum figuram tenuit iste latro sinister qui, nec mansuetudine dulcis Iesu conspecta, nec ex miraculorum aspectu quibus fuit tota mundi machina immutata, nec a benigna Christi susceptione facta de socio suo converso, nec ex charitativa correptione consocii sui se in maleficio confidentis consortem, et sibi Iesum praedicantis insontem voluit quomodo libet revocari. Cui igitur iste, nisi propriae malitiae suam damnationem ascribit? Et cui alter ille latro dexter suam salutem poterit deputare, nisi gratiae illius qui in latere suo pendebat? qui ipsum ad se diligendum, confitendum, praedicandum, et defendendum gratuita miseratione convertit.

1641 Respira igitur iam in spe veniae, anima quaecumque peccatrix; si tamen vestigia Dei tui sequi non horreas, qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit. Non autem querelas, aut excusationis, aut maledictionis sermonem adversus maledictos illos canes vel leviter dicere, quin potius novae benedictionis verbum quae a saeculo non est auditum super inimicos suos, pro eis Patrem orando, ex abundantia pietatis effudit.

FERIA SECUNDA

LECTIO SANCTI EVANGELII SECUNDUM IOANNEM.

Ioann. VIII, 21-29.

In illo tempore: Dixit Iesus turbis Iudaeorum: Ego vado, et quaeritis me, et in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire.

22. Dicebant ergo Iudaei: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire?

23. Et dicebat eis: Vos de deorsum estis: ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

25. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Iesus: Principium, qui et loquor vobis.

26. Multa habeo de vobis loqui, et iudicare, sed qui me misit, verax est: et ego quae audivi ab eo, haec loquor in mundo.

27. Et non cognoverunt quia Patrem eius dicebat Deum.

28. Dixit ergo eis Iesus: Cum axaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, et a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, haec loquor:

29. et qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum: quia ego, quae placita sunt ei, facio semper.

Homilia S. Augustini Episcopi.

IN IOANN. EVANG. TRACT. 38, 39, 40.

LECTIO sancti Evangelii quae praecessit hodiernam, ita concluderat, quia locutus est docens in gazophylacio Dominus, quae voluit, et quae audistis: et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius (IOANN. VIII, 20). Hinc disputatum est dominico die, quod ipse donare dignatus est. Intimavimus Charitati vestrae quare dictum sit, Nondum venerat hora eius; ne positum Christum sub aliqua necessitate, fatali ulla impietas auderet improbe suspicari. Nondum enim venerat hora quae ex ordine suo, secundum ea quae praedicta sunt de illo, non mori cogeretur invitus, sed occideretur paratus.

1643 Modo autem de ipsa passione sua, quae posita erat non in eius necessitate, sed potestate, locutus est Iudaeis dicens: Ego vado. Christo enim Domino mors

profectio fuit illo unde venerat, et unde non discesserat. Ego, inquit, vado et quaeritis me: non desiderio, sed odio. Nam illum posteaquam abscessit ab oculis hominum, inquisierunt et qui oderant et qui amabant: illi persequendo, illi habere cupiendo. In Psalmis ait ipse Dominus per Prophetam: *Posuit fuga a me, et non est qui requirat animam meam* (PSAL. CXLI, 5): et iterum ait alio loco in Psalmo: *Confundantur et revercantur requirentes animam meam* (PSAL. XXXIX, 15). Culpavit qui non requirerent, damnavit qui requirerent. Malum est enim non quaerere animam Christi sed quomodo eam quaesierunt discipuli; et malum est quaerere animam Christi, sed quomodo eam Iudaei quaesierunt: illi enim ut haberent, isti ut perderent. Denique isti quia sic quaerebant more malo, corde perverso, quid secutus adiungit? *Quaeritis me, et, ne putetis quia bene me quaeritis, in peccato vestro moriemini.* Hoc est Christum male quaerere, in peccato suo mori: hoc est illum odisse, per quem posset solum salvus esse. Cum enim homines quorum spes in Deo est, non debeant mala reddere nec pro malis, reddebant isti mala pro bonis. Praenuntiavit ergo illis Dominus, dixitque sententiam praescius, quod in suo peccato morerentur. Deinde adiungit: *Quo ego vado, vos non potestis venire.* Hoc et discipulis alio loco dixit: nec tamen eis dixit: *In peccato vestro moriemini.* Quid autem dixit? Quod et istis: *Quo ego vado, vos venire non potestis* (IOANN. XIII, 33). Non abstulit spem, sed praedixit dilationem. Quando enim hoc discipulis Dominus loquebatur, tunc non poterant venire quo ille ibat, sed postea venturi erant: isti autem numquam, quibus praescius dixit: *In peccato vestro moriemini.*

His autem auditis verbis, quomodo 1641

solent carnea cogitantes, et secundum carnem iudicantes, et totum carnaliter audientes atque sapientes, dixerunt: *Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire?* Stulta verba, et omnino insipientiae plena. Quid enim? non poterant illo venire quo ille perexisset, si interficeret semetipsum? Numquid ipsi non erant morituri? Quid est ergo: *Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire?* Si de morte hominis diceret, quis homo non moritur? Ergo *quo ego vado* dixit, non cum itur ad mortem, sed quo ibat ipse post mortem. Illi itaque non intelligentes, ista responderunt.

1645 Et Dominus ad eos qui terram sapiebant, quid ait? *Et dicebat eis: Vos de deorsum estis.* Ideo terram sapitis, quia sicut serpentes terram manducatis. Quid est, terram manducatis? Terrenis pascimini, terrenis delectamini, terrenis inhiatis, sursum cor non habetis. *Vos de deorsum estis: ego de supernis sum, Vos de mundo hoc estis: ego non sum de hoc mundo.* Quomodo enim erat de mundo, per quem factus est mundus? Omnes de mundo post mundum; quia prius mundus, et sic homo de mundo: prius autem Christus, deinde mundus; quoniam ante mundum Christus, ante Christum nihil: quia *in principio erat Verbum; omnia per ipsum facta sunt* (IOANN. I, 1, 3). Sic ergo erat ille de supernis. De quibus supernis? De aere? Absit: ibi et aves volitant. De coelo quod videmus? Et hoc absit: ibi et stellae et sol et luna circumeunt. De Angelis? Neque hoc intelligatis: per illum et Angeli facti sunt, per quem omnia facta sunt. De quibus ergo supernis Christus? Ab ipso Patre. Nihil illo Deo superius, qui Verbum genuit aequale sibi, coaeternum sibi, unigenitum, sine tempore, per quem

conderet tempora. Sic Ergo accipe Christum de supernis, ut excedas cogitatione tua omne quod factum est; universam omnino creaturam, omne corpus, omnem conditum spiritum, omnem rem quoquo modo mutabilem: totum excede, sicut excessit Ioannes, ut contingeret: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*

Ergo, inquit, de supernis sum. Vos 1645 de hoc mundo estis: ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis vestris. Exposuit nobis, fratres, quid intelligi voluerit, *Vos de hoc mundo estis.* Ideo quippe dixit: *Vos de hoc mundo estis*, quia peccatores erant, quia iniqui erant, quia infideles erant, quia terrena sapiebant. Nam quid vobis videtur de sanctis Apostolis? Quantum intererat inter Iudaeos et Apostolos? Quantum inter tenebras et lucem, quantum inter fidem et infidelitatem, quantum inter pietatem et impietatem, quantum inter spem et desperationem, quantum inter charitatem et cupiditatem: multum ergo intererat. Quid ergo? quia tantum intererat, Apostoli de mundo non erant? Si cogites quomodo nati sint, et unde venerint; quia omnes ex Adam venerant, de hoc mundo erant. Sed quid eis ait ipse Dominus? *Ego vos de mundo elegi.* (IOANN. XV, 19). Qui ergo de mundo erant, facti sunt non de mundo, et pertinere coeperunt ad eum per quem factus est mundus. Isti autem remanserunt esse de mundo, quibus dictum est: *Morietur in peccatis vestris.*

Nemo ergo dicat, fratres: De hoc 1647 mundo non sum. Quisquis es homo, de hoc mundo es: sed venit ad te qui fecit mundum, et liberavit te de hoc mundo. Si delectat te mundus, semper vis esse impundus; si autem iam non te delectat hic mundus, iam tu es mundus. Verumtamen si per aliquam infirmitatem adhuc

te delectat mundus, habitat in te qui mundat, et eris mundus. Si autem fueris mundus, non remanebis in mundo; nec audies quod audierunt Iudaei: *Moriemini in peccatis vestris*. Omnes enim cum peccato nati sumus; omnes vivendo ad id quod nati eramus addidimus, magisque de mundo facti sumus, quam tunc quando de parentibus nostris nati sumus. Et ubi essemus, si ille non veniret, qui non habebat omnino peccatum, ut solveret omne peccatum? In quem Iudaei quia non credebant, merito audierunt, *Moriemini in peccatis vestris*: quia non habere peccatum nullo modo potuistis, qui cum peccato nati estis, sed tamen si in me, inquit, credideritis, cum peccato quidem nati estis, sed in peccato vestro morituri non estis. Tota ergo infelicitas Iudaeorum ipsa erat, non, peccatum habere, sed in peccatis mori. Hoc est quod debet fugere omnis christianus: propter hoc ad Baptismum curritur; propter hoc qui aegritudine vel aliunde periclitantur, sibi desiderant subveniri; propter hoc etiam sugens parvulus a matre piis manibus ad Ecclesiam fertur, ne sine Baptismo exeat, et in peccato quo natus est moriatur. Infelicissima conditio, misera sors istorum, qui de ore veridico audierunt: *In peccatis vestris moriemini*.

1648 Unde tamen hoc eis contingat, exponit: *Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*. Credo, fratres, in illa multitudine quae Dominum audiebat, et eos fuisse qui credituri erant. Quasi autem in omnes processerat severissima illa sententia: *In peccato vestro moriemini*; ac per hoc et illis qui credituri erant, spes erat ablata: illi saeviebant, illi timebant; imo non timebant, sed iam desperabant. Revocavit eos in spem; adiunxit enim: *Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*. Ergo si credideritis quia ego

sum, non moriemini in peccatis vestris. Reddita est spes desperantibus, excitatio facta est dormientibus, cordibus evigilaverunt: inde plurimi crediderunt, sicut Evangelii ipsius consequentia testantur. Erant enim illic membra Christi, quae nondum adhaeserant corpori Christi: et in illo populo a quo crucifixus est, a quo in ligno suspensus est, a quo pendens irrisus est, a quo lancea vulneratus est, a quo felle et acetato potatus est, erant membra Christi, pro quibus dixit: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Quid autem converso non ignoscitur, si fusus Christi sanguis ignoscitur? Quis homicida desperet, si in spem redditus est a quo etiam Christus occisus est? Crediderunt inde multi; donatus est eis sanguis Christi, ut magis eum biberent quo liberarentur, quam rei de illo effuso tenerentur: quis desperet? Et si in cruce latro salvatus est, ante paululum homicida, post paululum accusatus, convictus, damnatus, suspensus, liberatus, noli mirari. Ubi convictus, ibi damnatus: sed ibi liberatus, ubi mutatus (LUC. XXIII, 34-43). In hoc ergo populo cui Dominus loquebatur, erant qui in peccato suo fuerant morituri: erant etiam qui in ipsum qui loquebatur, fuerant credituri; et ab omni peccato liberandi.

1649 Tamen hoc attende quod ait Dominus Christus: *Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*. Quid est, *Si non credideritis quia ego sum*? *Ego sum*, quid? Nihil addidit; et quia nihil addidit, multum est quod commendavit. Expectabatur enim ut diceret quid esset, nec tamen dixit. Quid expectabatur ut diceret? Forte, *Nisi credideritis quia ego sum* Christus; *nisi credideritis quia ego sum* Dei Filius; *nisi credideritis quia ego sum* Verbum Patris; *nisi credideritis quia ego sum* conditor mundi; *nisi credideritis quia*

ego sum hominis formator et reformator, creator et recreator, factor et refector; *nisi hoc credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*. Multum est quod ait ipsum, *Ego sum*: quia sic dixerat et Deus Moysi: *Ego sum qui sum*. Quis digne eloquatur quid sit, *sum*? Mittebat Deus per angelum suum, servum suum Moysen ad liberandum ex Aegypto populum suum (legistis quod audistis, et nostis; commemoro tamen): mittebat tremantem; excusantem, sed obedientem. Cum ergo excusaret, ait Deo, quem loqui in angelo intelligebat: Si dixerit mihi populus: Et quis est Deus qui misit te, quid eis dicam? Et Dominus ad eum: *Ego sum qui sum*: et repetivit: *Dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*. Non ait et ibi: *Ego sum* Deus; aut: *Ego sum* mundi fabricator; aut: *Ego sum* omnium rerum creator; aut: *Ego sum* ipsius populi liberandi propagator; sed hoc tantum: *Ego sum qui sum*, et: *Dices filiis Israel: Qui est*; non addidit: Qui est Deus vester, qui est Deus patrum vestrorum, sed tantum hoc dixit: *Qui est, misit me ad vos*. Forte multum erat et ad ipsum Moysen, sicut multum est et ad nos, et multo magis ad nos, intelligere quid dictum sit: *Ego sum qui sum*; et: *Qui est, misit me ad vos*. Et si forte caperet Moyses, illi ad quos mittebatur quando caperent? Distulit ergo Dominus quod capere homo non posset, et addidit quod capere posset: adiunxit enim et ait: *Ego sum* Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Iacob (EXOD. III, 13, 15). Hoc potes capere: Nam *Ego sum qui sum*, quae mens potest capere?

1650 Quid ergo nos? audebimusne aliquid dicere ex hoc quod dictum est: *Ego sum qui sum*; vel potius ex hoc quod Dominum dicere audistis: *Nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*? Itane his viribus meis tantillis et pene

nullis, audebo disputare quid sit quod ait Dominus Christus: *Nisi credideritis quia ego sum*? Audebo ipsum Dominum interrogare: audite me interrogantem potius quam disputantem, magis quaerentem quam praesumentem, potius discentem quam docentem, et certe in me vel per me etiam vos interrogate. Praesto est etiam ipse Dominus qui ubique est, audiat interrogandi affectum, et intelligendi praestet effectum. Nam ego quibus verbis, et si forte aliquid capio, perducere possum quod capio ad corda vestra? Quisnam sufficit sonus? quae suppetit eloquentia? quae vires intelligendi? quae facultas proferendi?

1651 Dicam ergo Domino Nostro Iesu Christo, dicam, et audiat me. Credo praesentem, omnino non dubito; ipse enim dixit: *Ece ego vobiscum sum usque in consummationem saeculi* (MATTH. XXVIII, 20). O Domine Deus noster, quid est quod aisti: *Nisi credideritis quia ego sum*? Quid enim non est eorum quae fecisti? Numquid coelum non est? numquid terra non est? numquid non sunt ea quae in terra et in coelo sunt? numquid homo ipse cui loqueris non est? numquid angelus quem mittis non est? Si omnia sunt haec quae per te facta sunt, quid est quod tibi proprium quiddam tenuisti ipsum esse, quod aliis non dedisti, ut tu solus esses? Nam quomodo audio, *Ego sum qui sum*; quasi alia non sint? et quomodo audio: *Nisi credideritis quia ego sum*? Illi enim non erant qui audiebant? Et si peccatores erant, homines erant. Quid ergo facio? Quid sit ipsum esse, dicat cordi, intus dicat, intus loquatur; homo interior audiat, mens capiat vere esse: est enim semper eodem modo esse. (Res enim aliqua, quaelibet omnino: quasi coepi disputare, et destiti quaerere; forte quod audivi volo loqui, auditui meo det exultationem et vestro

cum loquor): res enim quaelibet, prorsus qualicumque excellentia, si mutabilis est, non vere est; non enim est ibi verum esse, ubi est et non esse. Quidquid enim mutari potest, mutatum non est quod erat: si non est quod erat, mors quaedam ibi facta est; peremptum est aliquid ibi quod erat, et non est. Nigredo mortua est in capite albescentis senis, pulchritudo mortua est in corpore fessi et incurvi senis, mortuae sunt vires in corpore languentis, mortua est statio in corpore ambulantis, mortua est ambulatio in corpore stantis, mortua est ambulatio et statio in corpore iacentis, mortua est locutio in lingua tacentis: quidquid mutatur et est quod non erat, video ibi quamdam vitam in eo quod est, et mortem in eo quod fuit. Denique de mortuo cum dicitur: Ubi est homo ille? respondetur: Fuit. O veritas quae vere es! Nam in omnibus actionibus et motibus nostris, et in omni prorsus agitatione creaturae duo tempora invenio, praeteritum et futurum. Praesens quaero, nihil stat: quod dixi, iam non est; quod dicturus sum, nondum est: quod feci, iam non est; quod facturus sum, nondum est: quod vixi, iam non est; quod victurus sum, nondum est. Praeteritum et futurum invenio in omni motu rerum: in veritate quae manet, praeteritum et futurum non invenio, sed solum praesens, et hoc incorruptibiliter, quod in creatura non est. Discute rerum mutationes, invenies Fuit et Erit: cogita Deum, invenies Est, ubi Fuit et Erit esse non possit. Ut ergo et tu sis, transcede tempus. Sed quis transcendet viribus suis? Levet illic ille qui Patri dixit: *Volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum*. Hoc itaque promittens ne moriamur in peccatis nostris, nihil aliud Dominus Iesus Christus mihi videtur his verbis dixisse: *Nisi credideritis quia ego sum*: prorsus nihil aliud mihi

videtur his verbis dixisse quam hoc: *Nisi credideritis quia ego Deus sum, moriemini in peccatis vestris*. Bene, Deo gratias, quia dixit: *Nisi credideritis*; non dixit: *Nisi ceperitis*. Quis enim hoc capiat? Aut vere, quia ausus sum dicere, et visi estis intelligere, aliquid de tanta ineffabilitate cepistis? Si ergo non capis, fides te liberat. Ideo et Dominus non ait: *Nisi ceperitis quia ego sum*; sed quod poterant dixit: *Nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*.

Et illi semper terrena sapientes et semper secundum carnem audientes et respondentes, quid ei dixerunt? *Tu quis es?* Non enim cum dixisti: *Nisi credideritis quia ego sum*, addidisti quid esses. Quis es, ut credamus? Et ille: *Principium*. Ecce quod est esse. Principium mutari non potest: principium in se manet, et innovat omnia; principium est, cui dictum est: *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient* (PSAL. CI, 28). *Principium*, ait, *quia et loquor vobis*. Principium me credite, ne moriamini in peccatis vestris. Tamquam enim in eo quod dixerunt: *Tu quis es?* nihil aliud dixerint quam: Quid te esse credimus? respondit: *Principium*; id est, Principium me credite. In graeco namque eloquio discernitur, quod non potest in latino. Apud graecos enim feminini generis est principium, sicut apud nos lex generis feminini est, quae apud illos est masculini: sicut sapientia et apud nos et apud illos generis feminini est. Consuetudo locutionis ideo per diversas linguas variat genera vocabulorum, quia in ipsis rebus non invenis sexum. Non enim sapientia vere femina est, cum Christus sit Dei Sapientia (I COR. I, 24), et Christus appelletur genere masculino, sapientia feminino. Cum ergo dicerent Iudaei: *Tu quis es?* ille qui sciebat esse ibi quosdam credituros, et ideo dixisse:

Tu quis es? ut scirent quid illum credere deberent, respondit: *Principium*; non tamquam diceret: Principium sum; sed tamquam diceret: Principium me credite. Quod in sermone graeco, ut dixi, evidenter apparet, ubi feminini generis est principium. Velut si vellet dicere se esse veritatem, et dicentibus: *Tu quis es?* responderet: Veritatem; cum videatur ad id quod dictum est: *Tu quis es?* respondere debuisset: Veritas; id est, Veritas sum. Sed altius respondit, cum videret eos ita dixisse: *Tu quis es?* ac si dicerent: Quoniam abs te audivimus, *Nisi credideritis quia ego sum*; quid te esse credemus? ad hoc respondit: *Principium*: tamquam diceret: Principium me credite. Et addidit: *Quia et loquor vobis*; id est, quia humilis propter vos factus, ad ista verba descendi. Nam si principium sicuti est, ita maneret apud Patrem, ut non acciperet formam servi, et homo loqueretur hominibus; quomodo ei crederent, cum infirma corda intelligibile Verbum sine voce sensibili audire non possent? Ergo, inquit, credite me esse principium; quia, ut credatis, non solum sum, sed et loquor vobis. Sed de hac re iam multum est loqui vobis: placeat itaque Charitati vestrae ut quod restat, illo adiuvante servemus, crastino reddituri.

Verba Domini nostri Iesu Christi quae habuit cum Iudaeis, ita moderans loquebam suam, ut caeci non viderent, et fideles oculos aperirent, quae hodie de sancto Evangelio recitata sunt, ista sunt: *Dicebant ergo Iudaei: Tu quis es?* Quia dixerat supra Dominus: *Nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris* (IOANN. VIII, 25, 24). Ad hoc ergo illi: *Tu quis es?* veluti quaerentes nosse in quem deberent credere, ne in suo peccato morerentur. Respondit dicentibus: *Tu quis es?* et ait: *Principium, quia*

et loquor vobis. Si se dixit Dominus esse principium, quaeri potest utrum et Pater principium sit. Si enim Filius principium est qui habet Patrem, quanto facilius intelligendus est Deus Pater esse principium, qui habet quidem Filium cui Pater sit, sed non habet de quo sit? Filius enim Patris est Filius, et Pater utique Filii Pater est: sed Deus de Deo Filius dicitur, lumen de lumine Filius dicitur: Pater dicitur lumen, sed non de lumine: Pater dicitur Deus, sed non de Deo. Si ergo Deus de Deo, lumen de lumine principium est; quanto facilius intelligitur principium lumen de quo lumen, et Deus de quo Deus? Videtur itaque absurdum, charissimi, ut Filium dicamus principium, et Patrem principium non dicamus.

Sed quid agemus? numquid duo erunt principia? Cavendum est hoc dicere. Quid ergo? si et Pater principium et Filius principium, quomodo non duo principia? Quomodo dicimus Patrem Deum et Filium Deum, nec tamen dicimus duos deos. Nefas est enim dicere duos deos, nefas est dicere tres deos: et tamen qui Pater est, non est Filius: qui Filius est, non est Pater: Spiritus autem sanctus Patris et Filii Spiritus, nec Pater est nec Filius. Quamvis ergo, sicut aures catholicae sunt eruditae in gremio matris Ecclesiae, nec ille qui est Pater sit Filius, nec ille qui est Filius sit Pater, nec Spiritus sanctus Patris et Filii sit vel Filius vel Pater, tres deos tamen esse non dicimus: quamvis de singulis si quaeratur, necesse est de quocumque interrogati fuerimus, Deum esse fateamur.

Et absurda ista videntur hominibus solita trahentibus ad insolita, visibilia ad invisibilia, creaturam comparantibus Creatori. Interrogant enim nos aliquando infideles et dicunt: Patrem quem di-

citis, Deum dicitis? Respondemus: Deum. Filium quem dicitis, Deum dicitis? Respondemus: Deum. Spiritum sanctum quem dicitis, Deum dicitis? Respondemus: Deum. Ergo, inquit, Pater et Filius et Spiritus sanctus tres sunt dii? Respondemus: Non. Turbantur, quia non illuminantur: cor clausum habent quia clavim fidei non habent. Nos ergo, fratres, fide praecedente, quae sanat oculum cordis nostri, quod intelligimus, sine obscuritate capiamus; quod non intelligimus, sine dubitatione credamus: a fundamento fidei non recedamus, ut ad culmen perfectionis veniamus. Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus sanctus: et tamen Pater non est qui Filius, nec Filius est qui Pater, nec Spiritus sanctus Patris et Filii Spiritus aut Pater est aut Filius. Trinitas unus Deus: Trinitas aeternitas, una potestas, una maiestas; tres, sed non dii. Non mihi calumniator respondeat: Quid ergo tres? Si enim tres, ait, oportet dicas quid tres. Respondeo: Pater et Filius et Spiritus sanctus. Ecce, inquit, tres dixisti; sed quid tres exprime. Imo tu numera: nam ego compleo tres, cum dico, Pater et Filius et Spiritus sanctus. Id enim quod Pater ad se est, Deus est; quod ad Filium est, Pater est: quod Filius ad seipsum est, Deus est; quod ad Patrem est, Filius est.

1656 *Ista quae dico potestis de similitudinibus agnoscere quotidianis. Homo et alter homo, si ille sit pater, ille filius; quod homo est, ad seipsum est; quod pater est, ad filium est: et filius quod homo est, ad seipsum est; quod autem filius est, ad patrem est. Pater enim nomen est dictum ad aliquid, et filius ad aliquid: sed isti duo homines sunt. At vero Pater Deus ad aliquid est Pater, id est ad Filium; et Filius Deus ad aliquid est Filius, id est ad Patrem: sed*

non quomodo illi duo homines sunt, sic isti duo dii. Quare hoc non ita est ibi? Quia illud aliud, hoc autem aliud est: quia illa divinitas est. Est ibi aliquid ineffabile, quod verbis explicari non possit, ut et numerus sit, et numerus non sit. Videte enim si non quasi apparet numerus, Pater et Filius et Spiritus sanctus Trinitas. Si tres, quid tres? Deficit numerus. Ita Deus nec recedit a numero, nec capitur numero. Quia tres sunt, tamquam est numerus: si quaeris quid tres, non est numerus. Unde dictum est: *Magnus Dominus noster et magna virtus eius, et sapientiae eius non est numerus* (PSAL. XIV, 6, 5). Ubi cogitare coeperis, incipis numerare: ubi numeraveris, quid numeraveris non potes respondere. Pater, Pater est; Filius, Filius est; Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est: quid sunt isti tres, Pater et Filius et Spiritus sanctus? Non tres dii? Non. Non tres omnipotentes? Non. Non tres mundi creatores? Non. Ergo omnipotens Pater? Omnipotens plane. Ergo et Filius non omnipotens? Plane et Filius omnipotens. Ergo et Spiritus sanctus non omnipotens? Et ipse omnipotens. Tres ergo omnipotentes? Non; sed unus omnipotens. Hoc solo numerum insinuant quod ad invicem sunt, non quod ad se sunt. Quia enim Deus Pater ad se est Deus simul cum Filio et Spiritu sancto, non sunt tres dii; quia ad se est omnipotens simul cum Filio et Spiritu sancto, non sunt tres omnipotentes: quia vero non ad se est Pater, sed ad Filium; nec Filius ad se est, sed ad Patrem; nec Spiritus ad se, in eo quod dicitur Spiritus Patris et Filii; non est quid dicam tres, nisi Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum Deum, unum omnipotentem. Ergo unum principium.

Accipite aliquid de Scripturis sanctis 1657

unde hoc quod dicitur utcumque capiat. Posteaquam Dominus noster Iesus Christus resurrexit, et cum voluit ascendit in coelum, decem diebus illic impletis misit inde Spiritum sanctum: quo impleti qui aderant in conclavi uno, omnium gentium linguis coeperunt loqui. Miraculo exterriti Domini interfectores, compuncti doluerunt, dolentes mutati sunt, mutati crediderunt: accesserunt corpori Domini, id est numero fidelium tria millia hominum. Item alio facto quodam miraculo, accesserunt alia quinque millia; facta est plebs una non parva: in qua omnes accepto Spiritu sancto, quo amor spiritualis accensus est, charitate ipsa et fervore spiritus in unum redacti, coeperunt in ipsa societatis unitate vendere omnia quae habebant, et pretia ponere ad pedes Apostolorum, ut distribueretur unicuique, sicut cuique opus erat. Et hoc de illis Scriptura dicit, quod erat eis anima una et cor unum in Deum (ACT. II-IV). Attendite ergo, fratres, et hinc agnoscite mysterium Trinitatis, quomodo dicamus, et Pater est, et Filius est, et Spiritus sanctus est, et temen unus Deus est. Ecce illi tot millia erant, et cor unum erat; ecce tot millia erant, et una anima erat. Sed ubi? In Deo. Quanto magis ipse Deus? Numquid erro in verbo, quando dico duos homines duas animas, aut tres homines tres animas, aut multos homines multas animas? Recte utique dico. Accedant ad Deum, una anima est omnium. Si accedentes ad Deum, multae animae per charitatem una anima est, et multa corda unum cor; quid agit ipse fons charitatis in Patre et Filio? Nonne ibi magis Trinitas unus est Deus? Inde enim nobis charitas venit, de ipso Spiritu sancto, sicut dicit Apostolus: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis*

(ROM. V, 5). Si ergo charitas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis, multas animas facit unam animam; et multa corda facit unum cor; quanto magis Pater et Filius et Spiritus sanctus, Deus unus, lumen unum, unumque principium?

Audiamus ergo principium quod loquitur nobis. *Multa, inquit, habeo loqui de vobis et iudicare*. Meministis quod ait: *Ego non iudico quemquam* (IOANN. VIII, xv); ecce modo dicit: *Multa habeo de vobis loqui et iudicare*. Sed aliud est, non iudico; aliud, habeo iudicare. Non iudico dixit ad praesens; venerat enim ut salvaret mundum, non ut iudicaret mundum (Ibid. xii, 47): quod autem dicit: *Multa habeo de vobis loqui et iudicare*, iudicium futurum dicit. Ideo enim ascendit, ut veniat iudicare vivos et mortuos. Nemo iustius iudicabit, quam qui iniuste iudicatus est. *Multa, inquit, habeo de vobis loqui et iudicare: sed qui me misit, verax est*. Videte quemadmodum Patri det gloriam aequalis Filii. Exemplum enim nobis praebet, et tamquam in cordibus nostris loquitur: O homo fidelis, si Evangelium meum audis, dicit tibi Dominus Deus tuus, ubi ego in principio Verbum Deus apud Deum, aequalis Patri, coaeternus gignenti, do gloriam ei cuius sum Filius; quomodo tu superbus es adversus eum cuius servus es?

Multa habeo, inquit, de vobis loqui et iudicare: sed qui me misit, verax est; tamquam diceret: Ideo verum iudico, quia Filius veracis veritas sum. Pater verax, Filius veritas, quid putamus esse amplius? Cogitemus si possimus, quid est amplius, verax an veritas. De quibusdam quaeramus. Pius homo plus est, an pietas? Sed plus est ipsa pietas; pius enim a pietate, non pietas a pio. Potest enim esse pietas, etsi ille qui pius erat, factus est impius. Ipse perdidit pieta-

tem, pietati nihil abstulit. Quid item pulcher et pulchritudo? Plus est pulchritudo quam pulcher: pulchritudo enim facit pulchrum, non pulcher facit pulchritudinem? Castus et castitas? Castitas plane plus est quam castus. Si enim castitas non esset, unde esset iste castus, non haberet: si autem voluerit esse castus, castitas integra perseverat. Si ergo plus pietas quam pius, plus pulchritudo quam pulcher, plus castitas quam castus; numquid dicturi sumus plus veritas quam verax? Si hoc dixerimus, Filium incipimus dicere Patre maiorem. Ait enim apertissime ipse Dominus: *Ego sum, via et veritas, et vita* (IOANN. XIV, 6). Ergo si Filius veritas: Pater quid, nisi quod ait ipsa veritas, *Qui me misit, verax est?* Filius veritas, Pater verax: quid plus sit quaero, sed aequalitatem invenio. Verax enim Pater non ab ea veritate verax est cuius partem cepit, sed quam totam genuit.

1660 Video planius esse dicendum. Et certe ne vos diu teneam, hodie huc usque tractetur: cum finiero quod volo dicere, adiuvante Deo, sermo claudatur. Hoc ideo dixi, ut intentos vos facerem. Omnis anima quoniam res est mutabilis, et quamvis magna creatura, tamen creatura; quamvis corpore melior, tamen facta: omnis ergo anima quoniam mutabilis est, hoc est, modo credit, modo non credit; modo vult, modo non vult; modo adultera est, modo casta; modo bona, modo mala; mutabilis est: Deus autem hoc est quod est; ideo proprium nomen sibi tenuit: *Ego sum qui sum* (EXOD. III, 14). Hoc est Filius, dicendo: *Nisi credideritis quia ego sum*: ad hoc pertinet et: *Tu quis es? Principium* (IOANN. VIII, 24, 25). Deus igitur incommutabilis est, anima mutabilis. Quando capit anima ex Deo unde sit bona, participando fit bona; quomodo tuus oculus partici-

pando videt. Nam lumine subtracto non videt, cuius particeps factus videt. Quia ergo anima participando fit bona, si mutata coeperit esse mala, bonitas manet cuius erat particeps bona. Bonitatis enim cuiusdam particeps facta est cum bona esset; qua mutata in peius, integra bonitas permanet. Si recedat anima et mala fiat, non minuitur bonitas; si revertatur et bona fiat, non crescit bonitas. Factus est oculus tuus particeps lucis huius, et vides: clausus est? hanc lucem non minuisti: apertus est? hanc lucem non auxisti. Hac data similitudine, fratres, intelligite quia si pia est anima, est pietas apud Deum, cuius fit particeps anima; si est casta anima, est castitas apud Deum, cuius est particeps anima; si est bona anima, est bonitas apud Deum, cuius est particeps anima; si est verax anima, est veritas apud Deum, cuius est particeps anima. Cuius particeps si non fuerit anima, *omnis homo mendax* (PSAL. CXV, 11): si omnis homo mendax, nullus homo de suo verax. Pater autem verax, de suo est verax; quia genuit veritatem. Aliud est: Verax est homo iste, quia iam percepit veritatem; aliud est, Verax Deus, quia genuit veritatem. Ecce quomodo verax est Deus, non participando, sed generando veritatem. Video vos intellexisse et gaudeo: sufficiat vobis hodie; cetera quando Domino placuerit, sicut donaverit, exponemus.

De sancto Evangelio secundum Ioannem, quod gestare nos videtis in manibus, iam multa audivit Charitas vestra, quae Deo donante sicut potuimus disputavimus, commendantes vobis maxime istum evangelistam de Domini divinitate secundum quam aequalis est Patri et Filius unicus Dei, loqui elegisse, et propterea aquilae comparatum: nulla quippe avis volare altius perhibetur. Proinde

quae ex ordine subsequuntur, sicut ea Dominus tractare donaverit, intentissime audite.

1666 Locuti sumus vobis de praecedenti lectione, insinuantes quomodo intelligatur Pater verax, Filius veritas. Cum autem dixisset Dominus Iesus: *Verax est qui me misit* (IOANN. VIII, 26), non intellexerunt Iudaei quod de Patre illis diceret. Et ait illis quod modo cum legeretur audistis: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, et a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, haec loquor*. Quid est hoc? Nihil enim aliud videtur dixisse, nisi eos post passionem suam cognituros quis esset. Procul dubio ergo videbat ibi aliquos, quos ipse noverat, quos ipse cum ceteris sanctis suis ante constitutionem mundi praesciendo elegerat, post passionem suam esse credituros. Ipsi sunt illi quos assidue commendamus, et ad imitationem cum magna exhortatione proponimus. Misso enim desuper Spiritu sancto post Domini passionem et resurrectionem et ascensionem, cum miracula fierent in eius nomine, quem tamquam mortuum persequentes Iudaei contempserant, compuncti sunt corde; et qui saevientes occiderunt, mutati crediderunt; et quem sanguinem saeviendo fuderunt, credendo biberunt; illa tria millia, et illa quinque millia Iudaeorum (ACT. II, 37, 41, et IV, 4), quos ibi videbat, quando dicebat: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum*. Tamquam dicens: Differo cognitionem vestram, ut impleam passionem meam: ordine vestro cognoscetis qui sim. Non quia omnes tunc erant credituri ex iis qui audiebant, id est, post passionem Domini: nam paulo post dicit: *Haec eo loquente, multi crediderunt in eum*, et nondum exaltatus erat Filius hominis. Exaltationem quippe dicit pas-

sionis, non glorificationis; crucis, non coeli; quia et ibi exaltatus est, quando pependit in ligno. Sed illa exaltatio humiliatio fuit. Tunc enim factus est obediens usque ad mortem crucis (PHILIPP. II, 8). Hoc oportebat impleri per eorum manus qui postea fuerant credituri, quibus dicit: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum*. Quare hoc nisi ut nemo desperaret in quocumque scelere male sibi conscius, quando videbat eis donari homicidium qui occiderant Christum?

1663 Hos ergo in illa turba agnoscens Dominus, dixit: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum*. Iam nostis quid sit *sum*; nec assidue repetendum est, ne pariat res tanta fastidium. Recolite illud: *Ego sum qui sum*, et: *Qui est, misit me* (EXOD. III, 14); et agnoscetis quid dictum sit: *Tunc sciatis quia ego sum*; sed et, Pater est, et Spiritus sanctus est. Ad ipsum esse pertinet tota Trinitas. Sed quia Dominus sicut Filius loquebatur, ne forte in eo quod dixit: *Tunc cognoscetis quia ego sum*, subintraret error Sabellianorum, hoc est Patripassianorum, quem vobis errore commendavi non tenendum, sed cavendum, eorum scilicet qui dixerunt: Ipse est Pater, ipse est Filius; duo sunt nomina, sed res una: propter istum ergo cavendum errorem cum dixisset Dominus: *Tunc cognoscetis quia ego sum*; ne ipse intelligeretur Pater, continuo subiunxit: *Et a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, haec loquor*. Iam gaudere coeperat Sabellianus, erroris sui occasione comperta: statim ut se tamquam in obscuro extulit, sequentis sententiae luce confusus est. Putaveras eum esse Patrem, quia dixit: *Ego sum*; audi quia Filius est: *Et a meipso facio nihil*. Quid est, *A meipso facio nihil?* A meipso non sum. Filius enim de Patre est Deus; Pater

autem non est de Filio Deus: Filius est Deus de Deo; Pater autem Deus, sed non de Deo: Filius est lumen de lumine; Pater autem lumen, sed non de lumine: Filius est, sed est de quo est; Pater autem est, sed non est de quo est.

1664 Quod ergo addidit: *Sicut docuit me Pater, haec loquor*; nemini vestrum obrepit cogitatio carnalis, fratres mei. Non enim potest humana infirmitas cogitare, nisi quod consuevit facere vel audire. Nolite ergo vobis quasi duos homines ante oculos ponere, unum patrem, alterum filium, et loquentem patrem ad filium: sicut facis tu, quando verba aliqua dicis filio tuo, monens eum et instruens eum quomodo loquatur, ut quaecumque audivit a te, commendet memoriae; cum commendaverit memoriae, proferat et lingua, distinguat per sonos, inferat auribus alienis quod percepit in suis. Nolite ita cogitare, ne in corde vestro idola fabricetis. Humanam formam, humanorum lineamenta membrorum, figuram carnis humanae, sensus istos conspicuos, staturam motusque corporis, linguae officium, distinctiones sonorum, nolite in illa Trinitate cogitare, nisi quod pertinet ad formam servi, quam accepit unigenitus Filius, cum Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis (IOANN. 1, 14). Ibi non te prohibeo, humana infirmitas, cogitare quod nosti; imo etiam compello. Si fides in te vera est, talem Christum cogita: sed ex Maria Virgine, non de Deo Patre talem cogita. Infans fuit, crevit ut homo, ambulavit ut homo, esurivit, sitivit ut homo, dormivit ut homo, postremo passus ut homo, suspensus in ligno, occisus, sepultus ut homo; in eadem forma resurrexit, in eadem forma ante oculos discipulorum ascendit in coelum, in eadem forma venturus est ad iudicium. Angelorum enim vox est in Evangelio expressa: *Sic venit quomodo*

eum vidistis euntem in coelum (ACT. 1, 11). Quando ergo de forma servi cogitas in Christo, humanam effigiem cogita, si est in te fides: quando autem cogitas: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (IOANN. 1, 1), pereat de corde tuo omnis humana figuratio: pellatur de cogitationibus tuis quicquid sine corporeo terminatur, quicquid loci spatio continetur, vel quantalibet mole diffunditur; de corde tuo figmentum tale dispareat. Cogita, si potes, pulchritudinem sapientiae, occurrat tibi pulchritudo iustitiae. Forma est? statura est? color est? Nihil horum est, et tamen est: nam si non esset, nec amaretur, nec merito laudaretur, nec amata nec laudata corde moribusque teneretur: nunc vero fiunt homines sapientes; unde fierent, nisi esset sapientia? Porro autem, o homo, si sapientiam tuam videre carnis oculis non potes, nec tali imaginatione cogitare quali corporalia cogitantur, sapientiae Dei audes ingerere humani corporis formam?

1665 Quid ergo dicimus, fratres? Quomodo locutus est Pater Filio, quoniam Filius ait: *Sicut docuit me Pater, haec loquor*? Locutus est illi? Quando docuit Pater Filium, verba fecit, quomodo tu, quando doces filium tuum, verba facis? Quomodo facit verba Verbo? Quae verba multa fierent unico Verbo? Verbum enim Patris aures habuit ad os Patris? Carnalia sunt ista, pereant de cordibus vestris. Hoc enim dico, ecce si intellexistis quod ego dixi, ego certe locutus sum, et mea verba sonuerunt, sonisque aures pepulerunt, et per sensum auditus vestri ad cor sententiam perduxerunt, si intellexistis. Facite aliquem audisse latinae linguae hominem, tantummodo audisse, nec tamen intellexisse quod dixi: quantum ad strepitum pertinet emissum ex ore meo, sic eius ille particeps factus

est qui non intellexit, quomodo et vos; eum sonum audivit, eadem syllabae aures eius perculserunt; sed in corde ipsius nihil genuerunt. Quare? Quia non intellexit. Vos autem si intellexistis, unde intellexistis? Ego ad aurem sonui; numquid ego in corde lumen accendi? Procul dubio si verum est quod dixi, et hoc verum non solum audistis, verum etiam intellexistis; duae res ibi factae sunt, discernite illas, auditus et intellectus. Auditus per me factus est, intellectus per quem? Ego ad aurem dixi ut audiretis, ad cor vestrum quis dixit ut intelligeretis? Sine dubio aliquis et ad cor vestrum aliquid dixit, ut non solum strepitus iste verborum percuteret aurem vestram, sed etiam in cor vestrum aliquid descenderet veritatis: dixit aliquis et ad cor vestrum, sed non eum videtis; si intellexistis, fratres, dictum est et cordi vestro. Munus Dei est intelligentia. Quis hoc dixit in corde vestro, si intellexistis? Cui dicit Psalmus: *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua* (PSAL. cxviii, 73). Verbi gratia, episcopus locutus est. Quid locutus est, aliquis ait? Respondes quid locutus sit, et addis: Verum dixit. Tunc alius qui non intellexit: Quid dixit, inquit, aut quid est quod laudas? Ambo me audierunt, ambobus ego dixi; sed uni ipsorum Deus dixit. Si parva magnis comparare conceditur, quoniam nos ad eum quid sumus? tamen nescio quid incorporealiter et spiritualiter facit in nobis Deus, quod nec sonus est qui aurem percutiat, nec color qui oculis discernatur, nec odor est qui naribus caplatur, nec sapor qui faucibus iudicetur, nec durum et molle quod tangendo sentiatur: tamen aliquid est quod sentire facile est, explicare impossibile est. Si ergo Deus, ut dicere coeperam, loquitur in cordibus nostris sine sono, quo-

modo loquitur Filio suo? Sic ergo, fratres, sic cogitate, quantum potestis, ut dixi, si licet parva magnis modo aliquo comparare; sic cogitate. Incorporealiter Pater locutus est Filio, quia incorporealiter Pater genuit Filium. Nec eum sic docuit quasi indoctum genuerit: sed hoc est eum docuisse, quod est scientem genuisse; et hoc est, *docuit me Pater*, quod est, scientem me genuit Pater. Si enim, quod pauci intelligunt, simplex est natura veritatis; hoc est Filio esse quod nosse. Ab illo ergo habet ut noverit, a quo habet ut sit: non ut prius ab illo esset, et ab illo postea nosset; sed quemadmodum illi gignendo dedit ut esset, sic gignendo dedit ut nosset: quia simplici, ut dictum est, naturae veritatis esse et nosse non est aliud atque aliud, sed hoc ipsum.

Dixit ergo ista Iudaeis, et addidit: *Et qui me misit mecum est*. Iam hoc et ante dixerat, sed rem magnam assidue commemorat: *misit me, et mecum est*. Si ergo tecum est, o Domine, non unus ab alio missus est, sed ambo venistis. Et tamen cum ambo simul sint, unus missus est, alter misit: quoniam missio incarnatio est, et ipsa incarnatio Filii tantum est, non et Patris. Misit itaque Pater Filium sed non recessit a Filio. Non enim quo misit Filium, non ibi erat Pater. Ubi enim non est qui fecit omnia? ubi non est qui dixit: *Coelum et terram ego impleo* (IEREM. xxiii, 24). Sed forte Pater ubique, et Filius non ubique est? Evangelistam audi: *In hoc mundo erat, et mundus per eum factus est* (IOANN. 1, 10). Ergo, inquit, *qui misit me*, cuius auctoritate tamquam paterna incarnatus sum, *meum est, non me reliquit*. Quare non me reliquit? *Non me reliquit*, inquit, *solum, quia ego quae placita sunt ei, facio semper*. Ipsa est aequalitas semper, non ex quodam initio et deinceps, sed sine ini-

tio, sine fine. Dei enim generatio non habet initium temporis, quia per genitum facta sunt tempora.

Varia de Passione Christi.

TEX. S. BERNARDINO SENESI, VOL. I, SERM. 51.

1667 TERTIUS vero Christi inflammans amor in cruce fuit mirae confederationis; triplex namque amorosa confederatio tunc exitit mystice demonstrata. Prima fuit compassionis maternalis, secunda filiationis spiritualis, tertia admirationis generalis.

1668 Prima fuit compassionis maternalis, unde Ioann. subdit: *Stabant autem iuxta crucem Iesu Mater eius, et soror matris eius Maria Cleophae, et Maria Magdalene*. Parum dixisti, o Evangelista: periecit auribus aliquid maius dicere potuisti. *Stabat*, tu inquis, *iuxta crucem Iesu Mater eius*, quum in ipsa cruce penderet: vel ei plus utique debes, quam reliquis de quibus dicit: *et Maria Cleophae, et Maria Magdalene*: omnino illa plus ad crucem appropinquabat, quam quicumque alii; quia non solum iuxta crucem stabat, verum etiam in cruce pendebat; de se enim in se nihil remanserat. Tota commigraverat in dilectum, et dum ille Corpus, ista spiritum immolabat; sed qua parte stabat Virgo Maria iuxta crucem? utique ad sinistram Christi, secundum Alex. de Ales, scilicet, ut pro peccatoribus Filium exoraret qui a sinistris Domini sunt: alter non verificaretur quod in persona Christi pendens in cruce Propheta (PSAL. CXXI) ait: *Considerabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognosceret me*.

1669 Secunda fuit confederatio filiationis spiritualis, et de hac subditur: *Et quum vidisset Iesus Matrem, et discipulum stantem quem diligebat; oculis et vultu annuens, de Ioanne dicit Matri suae: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua*. Pulsantur admiratione omnium legentium, sive audientium mentes, scilicet, quo motu, quo sensu, qua possibilitate, qua vera auctoritate ista dicuntur, quod discipulus transcat in filium Virginis, et Virgo habeat purum hominem filium, quem non genuit; sic nec quod sit filius ex Virgine, qui de corruptis parentibus natus erat ex semine. Impossibilia quidem videntur haec, sed nihil impossibile apud Deum. Pietate quidem, et oratione opus est ad ingrediendum tale mysterium. Mulier enim Beata Virgo vocatur a Christo, quam nunquam appellavit ex vocibus matrem. Mulier, et non mulier, sed super Angelos, et homines, et mulieres superexcedens mulier. Accipit a Filio quem cum aeterno Patre unicum possidebat filium, praeter

ventrem, quem ante in carne habebat ipsa nepotem.

Sed in quo filiationis genere Ioannes Virginis factus est filius, aut eius mater facta est Virgo? non hoc natura favet, non conceptus, non partus exequitur, non ingressus in uterum, ut denuo nasceretur: non adoptio pro haereditate in temporalibus consequenda, nec ex imitatione, aut ex prolata doctrina. Nec ista disserenda erant verbo Christi: nec facta est locutio ut sit quasi, sed sic a Christo legimus dictum: *Mulier, ecce filius tuus*; ut, exclusa omni superfluitate verborum, secretam mysterii penetremus. Mystice igitur intelligimus in Ioanne omnes animas electorum quorum per dilectionem Beata Virgo facta est mater: filius enim in Graeco nomen amoris est. Omnis enim Christi amor in amore Virginis transit, ut merito filius, idest, amor Virginis nuncupetur, magisque Virginem habeat matrem, quam illam quae illum ex peccato damnatum mundo, suscepto semine, generavit. Mutatur haec maternitas, et filiatio ex auctoritate verborum Christi in cruce pendens; propterea natura transit in gratiam, et gratia nobilitat profecto naturam: non quod una in alteram commutetur, sed quia natura ex gratia perficitur. Mala mulier Eva corruptione naturae: Bona mulier Maria mater gratiae, mater misericordiae. Datur mater gratiae pro matre naturae: manet tamen mater natura, manet etiam mater ex gratia. Erat enim Ioanni mater Maria Salome in ordine succedens naturae: est etiam sibi mater Beata Virgo in ordine gratiae. Est mater Eva cunctorum per traditam naturae: est et Virgo Maria mater omnium amantium Christum per infusionem invisibilis gratiae. Non desinit esse Ioannes filius corruptae matris, quia imperio Christi filius factus est Virginis. Nec potest non esse filius Virginis, quia fuit ante filius corruptae matris. Nam prius est quod carnale, deinde quod spirituale est, aut esse potest: protinus unus et idem homo est per naturam, Christianus vero per gratiam. Et per unum hominis filius, per alteram filius Dei appellatur.

Voluit igitur Christus in cruce pendens, antequam moreretur, per omnia praestendere charitatem, et quantum dignitatis humanae naturae contulerat, ut firma spes esset recreationis ad Patrem: unde, si dedit potestatem filius Dei fieri his qui credunt in nomine eius; quod non per naturam, sed penitus per gratiam fit; cur non delisset nobis ut filii essemus Matris eius, quod fit per gratiam quae infinitae potentiae est, non per naturam quae est potentiae limitatae? Plus etenim est quod simus fratres eius ex Patre, quam quod simus ex matre: plus ex aeterno Deo, quam ex temporali parente. Non designatur Christus humanum ho-

minum genus propter naturam conditam quae bona fuit; non propter naturam corruptam, quae vitio se turpavit; non ex criminibus quibus involvitur: quin, si velimus, ipse velit nos ex utroque parente, tam ex aeterno, quam ex ea quae fuit ex tempore, suos per gratiam esse germanos, ut una cum ipso nobis sempiterna sit haereditas.

1672 Mira naturae mutatio, non tamen transmutatio. Mira generatio filiorum, sed in his mirabilis est quod gratia non extinguit naturam, et natura non confundit insitam gratiam. Utriusque iura servantur in homine; naturae, scilicet, in qua natus est, et gratiae in qua renatus est. Igitur de libidine natus in filiationem posse ingredi honestati nullatenus dubitemus. Ac per hoc immutabili edicto immittitur quod, postquam translatio facta est de natura in gratiam, et addita est gratiae maternitas ad filium naturalem, sub fomentis et eruditentis vivere obligamur secundae matris, prima non abolita, sed submissa: quia nemo, quum invenit gratiam, desinit esse homo; sed retinens quod per naturam accepit, qualitate mentis et corporis supra hominem per gratiam vivit qui tamen homo fuerat per naturam.

1673 Divino igitur iure plus debemus gratiae, quam naturae; et plus illam venerari atque diligere in nobis, quam id quod natura fecit in nobis. Nam illum verum finem boni, quem omnis anima rationalis, sive rationis quodam naturali instinctu plus amat, quamvis multi, vario errore delusi, illum fugiant appetentes, non prima naturae mater, sed gratiae mater secunda prosequitur, vel consequitur: propterea ex natura mater, quum dexteram atque sinistram regni pro filiis petisset, non accepit (MATTH. XX cap.), quia non naturae, sed gratiae superna haereditas danda est: Quamobrem ex illa hora accepit illam discipulus in suam: ex illa hora, scilicet, quia Christus pro Matre reddidit matrem, aut matri naturae addidit matrem gratiae, discipulus matrem Virginem, in suam animo reverenti et animo inclinato suscepit.

1674 Ex his igitur manifeste apparere potest, fidelis anima, quod insatiabilis amor dulcis Iesu, qui omni modo omnino tuam operatur salutem, tuis compatiens lapsibus, in recommendatione materna tibi medicinam providit, et apud iustitiam suam effecit tibi constituit advocatam. Ille vero qui primo meruit huius medicinae sanitate potiri discipulus ille quem diligebat Iesus; qui, sicut in ceteris, sic et maxime fuit in ista recommendatione dilectus, non mediocriter ditatus fuit ampliatione, virtutibus et meritis ac supplicationibus huius sacratissimae Matris.

1675 Nec quisquam humanae pietatis amore pro compassione Virginis moveatur quod pro Filio Dei

acciperet filium Zebedaei, et quod pro morienti Christo pro successione tenendus esset Ioannes; quoniam Christus nec se filium Virginis denegavit, et indubitatum resurrectionis proximae fidem alia Virgo tenebat; propterea talis filiatio non erat inopportuna: nec ita Virgo absorbebatur doloribus, ut talia quae agebantur mysteria ignoraret: Christus vero non pro eo quod moriebatur hoc agebat sensualiter, vel humane, sed ut vere virtus, et gratia, demum aeterna felicitas adderetur.

Tertia confederatio est admirationis generalis; propterea subditur a Matth. XXVII cap. quod a sexta hora tenebrae factae sunt super universam terram usque ad horam nonam, ut verificaretur quod (AMOS VII cap.) scriptum est: *In die illo occidet sol in meridie, et obtenebrescet faciem terram*. Stupendum quidem miraculum fuit hoc per universum orbem illico et uno momento obscuratus est sol: nam sicut accensa lucerna in domo subito per radios non obstat totam domum illuminat; ea vero celeritate quae extinguitur in omni parte domus tenebrae diffunduntur; sic quum lumen visibilis mundi radius solis subito fuit extinctus, immo ipse sol in suo corpore obscuratus, totus sensibilis mundus in omni parte sui obtenebratus est, ut inter mundi sapientes et studentes in motibus syderum notaretur esse miraculum praeter solitum naturae cursum, et consuetum eclipys modum; quae nunquam in sole agitur, nisi quum inter solem et terram in toto, vel in parte luna interponit. r: et tunc luna librabatur in inferiori hemisphaerio super terram deorsum, sol vero in superiori hemisphaerio super terram in altioribus suae sphaerae partibus ferebatur.

1677 Insuper Dionysius in epistola ad Polycarpum dicit se tempore passionis Christi fuisse in Aegypto, et diligenter notasse multa miracula in tali solis eclipysi. Ecce quod acris obscuritate vestitur in testimonium sceleris, quia innocens moritur. Eclipsatur contra naturam sol, quia contra naturam patitur verus Sol, et Auctori vitae morienti nobilis lux condiluit; et quodam iure vindictae datae sunt tenebrae ignorantibus mundo, quoniam mundus Dei Filium non cognovit. In mysterium quoque voluit Deus circumcidere oculos hominum cum tenebris densis, ne visus in obiecta forinseca vagaretur; sed ut ingrederetur ad cor ad considerationem eorum quae contra Dei Filium agebantur; diemque vertit in noctem, ut intentioni fieret consideratio et contemplatio arcanorum tam his qui prope, quam his qui longe Filii Dei passioni astabant.

1678 Quod quidem in Atheniensibus imposterum patuit, quando ex illis tenebris, annotato tempore quo factae sunt, magna lux fidei in eorum cordibus interlucit. Obstuperunt quidem solem con-

tra naturae ordinem eclipsari, ut non pars soli ex interpositione lunae, quae totum tota etiam obex facta eclipsare non posset, sed totius divina potentia sit conversus in tenebras; qui, tunc ultra capere non valentes, pro ignoto Deo aram fieri decreverunt, sicut futurae memoriae characteribus mandaverunt. *Ad illam autem civitatem Proedicator gentium ventens, cum Areopagitis facto congressu, ut scribitur Act. xvii. cap. Dionysium convertit ad fidem;* causam principalem disserens quare per omnem terrarum orbem illo die tenebrae sunt diffusae; necnon quem illi Deum ignotum dicebant ut notum eis definivit et praedicavit.

1679 Quod autem de tenebris dicitur quod factae sunt super universam terram, scilicet, a duobus Evangelistis, ab alio quod tenebrae factae sunt, et sol obscuratus: sed unum ex altero secutum est; quia ex obscuritate solis, quae coepit sexta hora, tenebrae sequuntur usque in horam nonam in qua Christus voluit expirare, antequam tenebrae pellerentur. Post expirationem vero illico cetera signa sunt secuta. Nec etiam a mysterio vacat quod ab hora sexta usque ad horam nonam, id est, per tres horas tenebrae factae sunt; ut innuat aperte quod tres sunt expulsa virtutes, vel potius in hominibus eclipsatae, in quibus anima peccatis mortua reviviscit, ut est fides, spes, et charitas fructuosa; et tres in anima hominum sunt hebetatae potentiae, ut propter hominum scelus huiusmodi committeretur scelus, ut in carne moreretur Dei Filius.

1680 Quartus autem Christi inflammans amor in cruce fuit mirae derelictionis, et de hoc subditur: *Et circa horam nonam, scilicet, inceptam, nondum tamen finitam, exclamavit levis voce magna: Eli, Eli, leanna sabachthani? Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Exclamavit autem Iesus ad Patrem ut homo in doloribus constitutus mortuoque propinquus. Voce magna clamavit, ut eum audirent in cruce pendente et de proximo morientem quem suaver ubique docentem contemperunt: simulque hoc clamore admonet non diligenter pensare quod vere non diligitur Deus, si pro loco, et tempore non exponimus nos ad quaecumque difficilia pro amato: atque congeminas subdit: *Deus meus, creatio, Deus meus, unio, ut quid dereliquisti me?* Tripliciter enim fuit Christus propter amorem nostrum derelictus a Patre. Primo per condemnationem, secundo per privationem, tertio per operationem.

1681 Primo enim per condemnationem; nam, ut dicitur Ioan. iii: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, scilicet, per condemnationem ad mortem pro salute nostra.* Propterea sentiens Anima Christi super se recipere dram sententiam pro omnibus peccatoribus, pondus do-

lorum omnium perfecte contemplant, quasi ad Patrem querula admiratione proclamat, dicens: *ut quid dereliquisti me?* quasi dicere velit: Sic propter amorem humani generis passionibus et contumeliis mortis opprobriose et traditus sum, ut quasi illius beatae unionis, et involubilis communionis qua in Dei supposito ista dolorata natura inserta est tu, Pater, zelo iustitiae videaris oblitus.

Secundo autem derelictus est Christus a Patre per privationem, scilicet, spiritualium consolationum: nam quum in ceteris Dei electis pro suo honore certantibus et patientibus influxus divini dulcoris quasi totam supportaverit, et temperaverit vehementiam illati doloris; solus ipse Iesus, quantum ad hoc, est praeter ceteros in passionibus derelictus, ita ut nulla gaudii et dulcoris redundantia fieret ab habitu, et ab actu suae gloriae in seipso, quia nulla creatura plene poterat ei compati, sed ipse patientis, et compatiens tenuit in se actus, atque dolores. Unde, ad modum magni et spatiosi maris, intra cuius abyssalem ambitum ipsius inundationes, et fluctus semetipsos illidunt; sic dolores animae Christi mirabilibus in se reflexibus, et reciprocationibus, quasi infinitorum respectum, capacitatem immensurabilis mentis illius, semetipsos illidendo, continue perstringebant. Unde in persona illius Propheta (PSAL. LXXVII) ait: *Veni in altitudinem maris, scilicet, amaritudinem, et dolorum, et tempestas demersit me.* Nullus autem Sanctus sic potuit derelinqui, quia nullus umquam habuit gratiam, nec habere poterit in aeternum, nisi gratiae Christi insertam: immo nulla gratia aliquid est, nisi id quod ipse Christus in seipso dignatus est facere: et ideo nullus relinquitur in passione, neque in aliquo virtutis actu, quando sit Christus qui patitur et agit in illo.

1682 Tercio autem dicit: *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* consonat Psal. xxi in quo Propheta loquitur in persona Christi pendens in cruce, dicens: *Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? longe a salute mea verba deictorum moriuntur.* Secundum enim Hieron. Christus cecidit hunc in passione Psalmum, atque sequentes usque ad versum illum: *In manus tuas commendo spiritum meum.* Quod autem (MATTH. XXVII) subditur: *Quidam illic stantes, et audientes, dicebant: Eliam vocat iste: Sine, videamus an veniat Elias liberans eum, de ignorantia cruci assistentium, et non intelligentium Christi linguam provenit, qui nomine Eli suum Patrem invocabat.* Saepae etenim fit ut defectu male intelligentium unum pro altero interpretetur.

1684 Et iterum maius est aequalem molestiam sustinere ex solo robore habitus virtuosius, et conatum voluntatis habitatae per eum, quam facere hoc cum aliquibus adiutoris assistentibus habuit, et voluntati. Hanc autem summae patientiae statum etiam aliquibus singulariter electis quandoque Dominus impertitus est, sicut fecit patientissimo Iob; in quo, ut plenius probaretur robur virtutis eius, videtur Deus cessasse a talibus immissionibus spiritalium consolationum, atque dulcorum. Propterea non immerito Iac. v. proponitur Iob una cum Christi morte in ipsius patientiae singulare exemplum. Idem videtur accidisse in Paulo (II COR. I) quum ait:

FERIA TERTIA

LECTIO SANCTI EVANGELII SECUNDUM MATTHAEUM.
Matth. XXIII, 1-12

In illo tempore: Locutus est Iesus ad turbas et ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei.

3. Omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate, et facite: secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, et non faciunt.

4. Alligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere.

5. Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias.

6. Amant autem primos recubitus in coenis, et primas cathedras in synagogis,

7. et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi.

8. Vos autem nolite vocari Rabbi: unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis.

9. Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester, qui in coelis est.

10. Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus.

11. Quia maior est vestrum, erit minister vester.

12. Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: et qui se humiliaverit, exaltabitur.

Homilia S. Ieronymi Presbyteri.

COMMENT. IN EVANG. MATTHAEI, CAP. 23.

1687 **E**unc Iesus locutus est ad turbas et ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei: omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate et facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Dicunt enim, et non faciunt. Quid mansuetius, quid benignius Domino? Tentatur a Phariseis, confringuntur insidiae eorum, et secundum Psalmistam: *Sagittae parvulorum factae sunt plagues eorum* (PSAL. LXXIII, 8), et nihilominus propter sacerdotii et nominis dignitatem, hortatur populos ut subiciantur eis, non opera, sed doctrinam considerantes. Quod autem ait: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei:* per cathedram doctrinam legis ostendit. Ergo et illud quod dicitur in Psalmo: *In cathedra pestilentiae non sedit* (PSAL. I, 1). Et: *Cathedras vendentium columbas ever-*